

УДК 338.43:338.121:167.322

*В. М. Лисогор,  
д. т. н., професор, Вінницький національний аграрний університет  
В. М. Ціхановська,  
к. е. н., доцент, Вінницький національний аграрний університет  
М. С. Виговський,  
магістр, Вінницький національний аграрний університет*

## ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

*У публікації автори запропонували різні підходи до реалізації інноваційної політики щодо забезпечення умов інвестиційної привабливості агропромислового комплексу України в умовах глобалізації та нестабільності внутрішнього і зовнішнього ринку якісних продуктів харчування.*

*In a publication authors offered approach realization of innovative policy of providing of terms of investment attractiveness of agroindustrial complex of Ukraine in the conditions of globalization and instability of internal and external market of high-quality food stuffs.*

*Ключові слова: інвестиційний клімат, інноваційна політика, інвестиційна привабливість, агропродовольчий сектор, глобалізація, якісні продукти харчування.*

*Key words: investment climate, innovative policy, investment attractiveness, agrarian sector, globalization, high-quality food stuffs.*

### ВСТУП

Залучення інвестицій у розвиток агропродовольчого сектора України на основі здійснення інноваційної політики є важливим чинником економічного зростання добробуту нашої держави [1]. В агропромисловому секторі залучення інвестицій виступає засобом забезпечення продовольчої безпеки держави, гарантом розвитку сфер аграрного комплексу взагалі та екологічного захисту довкілля [2]. Сільське господарство у сучасних умовах потребує значних інвестиційних ресурсів, які допоможуть йому уникнути повного занепаду [3]. У період нинішньої кризи проблема залучення інвестиційних ресурсів є достатньо актуальною темою досліджень в аграрному секторі України [4; 5].

### ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Мета статті — запропонувати і дослідити підходи реалізації інноваційної політики забезпечення умов інвестиційної привабливості аг-

ропромислового комплексу України в умовах глобалізації та нестабільності внутрішнього і зовнішнього ринку якісних продуктів харчування.

### ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблемі покращення інвестиційної політики на державному рівні приділяється увага ще з 1991 року. Сьогодні в Україні створене правове поле покращення інвестиційної діяльності. Зокрема, ця сфера діяльності регулюється низкою Законів України ("Про інвестиційну діяльність", "Про режим іноземного інвестування" тощо), понад 10 указами Президента, а також постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України.

Між тим, попри суттєві зусилля у формуванні відповідних організаційно-економічних та правових засад зміцнення інвестиційного клімату, міжнародними експертами відзначається зниження інвестиційної привабливості України (табл. 1) [3; 6].

**Таблиця 1. Основні економічні індекси та місце України в світі за 2009 рік [3; 6]**

№ п/п	Організація	Назва рейтингового показника	Місце України у рейтингу	Кількість країн у рейтингу
1	Institute of Management Development, IMD	Конкурентоспроможність країн світу	56	57
2	Property Rights Alliance	Індекс майнових прав (рівень захисту права власності)	83	115
3	(The Heritage Foundation)	Економічна свобода країн світу	162*	179
4	Transparency International	Індекс сприйняття корупції	146	180
5	Проект Doing Business	Індекс ведення бізнесу	146	183
6	Foreign Policy	Оцінка неупітливості держав	110	177

\*Показник спрогнозовано на 2010 рік.

Згідно із доповіддю консалтингової компанії "Control Risks" (Великобританія) "Карта ризику — 2008", приблизно 57 % країн з ринком, що формується, мають середній і високий рівень політичних ризиків. Україну зараховано до країн із середнім рівнем політичних ризиків, де іноземний бізнес може зазнати підризу позицій, унаслідок чого не можна гарантувати безпеку довгострокових інвестицій.

Світова фінансова криза та політична нестабільність усередині нашої країни — це ті ознаки, за якими можна віднести Україну до країн з високим рівнем політичних ризиків. Отже, стан інвестиційної привабливості України безпосередньо пов'язується з політичним протистоянням, про що свідчить реакція міжнародних рейтингових агентств.

В аграрному секторі ситуація виглядає так. Нині сільське господарство України позиціонується як збиткове. Однак, за офіційними даними Держкомстату України, середній рівень рентабельності сільського господарства в Україні в 2008 р. склав 13,4 %. При цьому виробництво продукції рослинництва і тваринництва було рентабельним — +19,6, і +0,1 % відповідно. Непогану рентабельність отримано від виробництва соняшнику (+18,4 %), зернових (+16,4 %), плодів (+13,9%), овочів (+11,1 %), картоплі (+7,9), цукрових буряків (+7,1%), молока (+4,1 %), яєць (+13,0 %) [6]. На сьогодні рентабельність вирощування ріпаку — більше 150 %, кукурудзи — більше 50 %, пшениці — більше 20% [6].

Ці показники розраховані за даними усіх українських аграрних підприємств, більшість з яких дотепер господарює екстенсивними методами, використовуючи застарілі технології й устаткування. Економічний же результат сучасних інноваційних підприємств в 2007 році був значно вищим за офіційні дані: наприклад, рентабельність виробництва пше-

ниці на таких підприємствах наближалася до 80 %, насіння соняшнику — перевищувала 130 %, а м'яса свинини — не опускалася нижче 10 %, тоді як загальне поголів'я худоби в Україні в 2007 р. знижувалося, насамперед, через різкий рівень вартості кормів. Великі тваринницькі господарства не тільки збе-

регли поголів'я, але й найчастіше продовжували його нарощувати. Надприбутки, які одержали багато аграрних компаній в 2007 р. і продовжують одержувати на сьогодні, є для них кращим доказом правильного зробленого вибору й виправдовують всі ризики, з якими вони зіштовхнулися під час реалізації цього вибору.

Аграрний сектор економіки на сьогодні є одним з найперспективніших напрямів для інвестицій на тлі світової продовольчої кризи, подорожчання продуктів харчування, зростання попиту на біопаливо. Україна після вступу до СОТ може знову стати житницею Європи і не тільки. Але для цього сільське господарство України має перетворитися на аграрний бізнес [5].

Саме тому в АПК України доцільно виділити такі пріоритетні напрями вкладення капіталу:

1) у рослинництві — розробка нових методів селекції, спрямованих на створення принципово нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур, які поєднують скоростиглість, підвищену й високу стійкість проти хвороб, шкідників і критичних погодних умов з високою продуктивністю; організація насінництва, у тому числі на безвірусній основі; дослідження з удосконалення сучасних методів збору та збереження врожаю; підвищення родючості земель екологічно безпечними заходами;

2) у тваринництві — створення високопродуктивних молочних і м'ясних порід великої рогатої худоби, гібридів і кросів у свинарстві, птахівництві й вівчарстві; розробка економічно ефективних, ресурсозберігаючих, екологічно безпечних технологій ведення різноманітних галузей тваринництва в підприємствах з різними формами власності й обсягами виробництва; розробка на основі методів і засобів профілактики та боротьби з хворобами тварин; зниження втрат живиль-

них речовин у кормах під час їх заготівлі та збереження.

Звичайно, ризик інвестування в АПК існує, оскільки галузь є високоризикованою щодо втрати вкладеного капіталу, низькі доходи на вкладення капіталу порівняно із дивідендами або процентами, що робить її ще більш малопривабливою. Відомо, що основні цілі здійснення інвестиційної діяльності пов'язані з одержанням максимальної віддачі вкладеного капіталу. Разом з тим, у міжгалузевій конкуренції за інвестиції сільське господарство поступається промисловості, торгівлі, транспорту внаслідок своєї специфіки. Ця тенденція економічної непривабливості землеробства, тваринництва посилюється в умовах росту фондоозброєності галузі, органічної структури капіталу, економічної та соціальної кризи, зруйнування матеріально-технічної бази, підвищення рівня інфляції [1, с. 28].

Основними позитивними моментами, що сприяють розвитку широкого інвестування в аграрний сектор України, є такі: зручна географія, сприятливі природні умови й багаті ресурси; власна сировинна база (для переробки й тваринництва); відсутність жорсткої конкуренції в галузі; висока прибутковість аграрного бізнесу; незадовільний внутрішній попит, великий потенціал внутрішнього споживання; близькість до потужних зовнішніх ринків збуту; дешева робоча сила; можливість швидкої організації великотоварного виробництва й відносно невисока ціна входження на ринок.

Для проведення активної інноваційної політики у агропродовольчій сфері потрібне вживання неординарних заходів, насамперед, що стосується вдосконалення системи державних інвестицій кредитної і податкової політики позабюджетного фінансування. Крім того, необхідно здійснювати цілеспрямовані заходи, які сприяють розвитку підприємницького середовища, створенню і розвитку системи комерційних форм взаємодії науки і виробництва шляхом інтеграції галузевих інститутів крупними промисловими й фінансовими структурами.

Тобто активізація інноваційної діяльності вимагає, з одного боку, державного управління і координації дій всіх суб'єктів; з іншого — інтеграції всіх зацікавлених структур в реалізації інновації, залучення інвестицій, створення умов, що сприяють інноваційному процесу і впровадженню досягнень науки і техніки в еко-

номіку України.

На сьогоднішній день ще не склалися дієві ринкові механізми регулювання інноваційної діяльності, не сформована і ефективна система державного регулювання і підтримки інновацій економіці. Основні труднощі в реалізації інноваційного потенціалу аграрної науки пов'язані з браком власних коштів у організацій, обмеженістю бюджетного і позабюджетного фінансування, зокрема позикових і залучених засобів.

Сучасна система управління інноваційними процесами у галузі має свої недоліки, серед яких: збільшення термінів впровадження науково-технологічних розробок, подорожчання інноваційної діяльності, низька окупність вкладених інвестицій у інноваційну діяльність у аграрному секторі та зростання абсолютних витрат при веденні такої діяльності суб'єктами господарювання. Зростає потреба у відновленні найбільш ефективних та появи нових інструментів, механізмів та методів управління інноваційними процесами. Одним із таких заходів є організація інноваційної діяльності, що орієнтується на регіональні особливості і потреби у інноваціях, які визначають пріоритетні напрями розвитку продовольчого комплексу, зокрема його складових. Завдання ж держави полягає в розробці механізмів і інструментів для стимулювання залучення фінансових ресурсів у формі інвестицій у регіональний продовольчий комплекс, в підтримці соціальної сфери і розвитку інфраструктури.

Сучасний розвиток суспільства тісно пов'язаний з перспективним розвитком інформаційних технологій та здійсненням інноваційного прориву у багатьох високорозвинених промислових галузях економіки, до яких певним чином можна віднести і харчову промисловість. Саме ці тенденції і призвели до того, що наукові знання, кваліфікація перетворюються у найцінніший капітал, від ступеня оволодіння яким залежить конкурентна міць національної економіки. У постіндустріальних, інформаційних спільнотах, у новій економіці, заснованій на знаннях, висококваліфіковані кадри вирішують ключові питання, відіграють значну політико-економічну та соціальну роль і стають товаром, що користується високим попитом на ринку праці. Слід зазначити, що харчова та переробна галузь продовольчого комплексу України має значні перспективи розвитку, враховуючи її виробничий й

кадровий потенціал та ситуацію на світових ринках продовольства. Особливістю харчопромислового комплексу України є наявність середніх і великих підприємств, що дає можливість організувати високотехнологічне виробництво, сприятливий інвестиційний клімат галузі, що полегшує вирішення питання залучення іноземного капіталу та забезпечує умови його ефективного використання.

Об'єктивна необхідність інноваційного перетворення виробничого потенціалу галузі зумовлена, насамперед, недостатньою конкурентоспроможністю вітчизняних товарів для виходу на світові ринки. Інноваційна діяльність переважно орієнтована на вітчизняного споживача.

Головними цілями інноваційної діяльності можна вважати розширення асортименту продукції, покращення її якості, організацію розвиненого таропакувального господарства, створення нових ринків збуту та збереження традиційних ринків в Україні. Проте не виконується така важлива задача впровадження інновацій, як забезпечення належного рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції, що дозволив би завоювати нові зовнішні ринки збуту.

Для забезпечення інноваційного розвитку харчової промисловості, який передбачає безперервну розробку, освоєння виробництва і виведення на ринок нових видів продукції необхідно створити дієвий механізм інвестування технологічних змін. Розглядаючи вітчизняного споживача як первинного суб'єкта формування джерел власних інвестиційних ресурсів підприємств, слід спрямовувати першочергові зусилля на підвищення рівня платоспроможності населення. Сприяти підвищенню купівельної спроможності населення і збільшенню споживчого попиту на продукцію харчової промисловості і, як наслідок, створити умови для збільшення обсягів виробництва і відповідно збільшення маси прибутку, який отримують підприємства галузі, можна за рахунок скорочення рівня ставок непрямих податків, зокрема зниження рівня податку на додану вартість на продовольчі товари. Підводячи підсумки досліджень, виконаних авторами публікації, вважаємо, що розв'язання інвестиційної проблеми шляхом залучення широкого кола джерел інвестування є важливою передумовою відновлення та прискорення розвитку харчового сектора економіки.

## ВИСНОВОК

Запропоновані й досліджені підходи реалізації інноваційної політики забезпечення умов інвестиційної привабливості агропромислового комплексу України в умовах глобалізації та нестабільності внутрішнього і зовнішнього ринку якісних продуктів харчування.

Уточнимо, що, незважаючи на те, що наша держава має низку показників, які роблять її інвестиційно привабливою, реалізувати цей потенціал вона поки що не в змозі. Головною причиною тут є нестабільність ситуації втручання держави в дію ринків, корумпованість багатьох структур. Саме тому потрібно покращити інвестиційний клімат аграрного сектора.

## Література:

1. Борсук О.М. Напрями формування інвестиційної привабливості аграрних підприємств як чинник забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку / О.М. Борсук // Вісник ХНТУСГ ім. П. Василенка. — Харків, 2010. — Вип. 97. — С. 7—34.

2. Лисогор В.М. ОПС (FPS) Розробка моделі антикризового менеджменту фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств // Актуальні проблеми економічного розвитку України в умовах глобалізації. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції. Частина 1. Вінниця, 2009. — С. 103 — 107.

3. Дуда М.О. Міжнародна, рейтингова оцінка інвестиційної привабливості України / М.О. Дуда, С.Т. Скибенко, В.С. Макаров // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. — Полтава, 2009. — № 1 (32).

4. Інвестиційний клімат України: проблеми формування та заходи поліпшення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Marrch/12.htm/fnl>.

5. Крекотун С.А. Проблеми підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору економіки України в сучасних умовах. [Електронний ресурс] // Наукові конференції. — Режим доступу: <http://intkonf.org/ken-krekotun-s-a-problemi-pidvischennva-investitsivnovi-privablivosti-agramoeo-sektoru-ekoflomiki-ukravini-v-suchasnih-umovah/>

6. Сільське господарство України. Статистичний збірник / За ред. Ю.М. Остапчука. — К.: ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2009. — 369 с.

*Стаття надійшла до редакції 26.04.2011 р.*